

בס"ד. זאת חנוכה, ה'תשל"ח*

מצותה (של נ"ח) משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק כו' עד דכליא ריגלא דתרמודאי¹, ומבואר בדרושי רבותינו נשיאינו² החילוק שבין נרות חנוכה לנרות המקדש ונרות שבת, דנרות המקדש ונרות שבת זמן הדלקתם הוא מבעוד יום [דנרות המקדש הדליקו מפלג המנחה, שהוא הרבה (שעה ורביע)³] קודם שקיעת החמה. וגם נרות שבת צריך להדליקן קודם שקיעת החמה, מצד שמירת שבת⁴, משא"כ נר חנוכה מצותה היא משתשקע החמה⁵. דהגם דזה שתקנו נ"ח הוא מפני הנס שהי' בנרות המקדש, וא"כ הי' ראוי שתהי' זמן הדלקתה כנרות המקדש, ובפרט דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון⁶, ומ"מ מצותה היא דוקא משתשקע החמה. וידוע הביאור בזה, שענין משתשקע החמה קאי על זמן הגלות⁷ שנקרא בשם חושך. והסיבה לחושך הגלות היא החושך הרוחני — ענין החטאים שהם היפך נר⁸ מצוה ותורה אור, כמו שאומרים⁹ ומפני חטאינו גלינו. וזהו מה שנ"ח מצותה משתשקע החמה, כי ענין נ"ח הוא להאיר את חושך הגלות [שהרי הזמן דנס חנוכה (אף שאז הי' ביהמ"ק קיים) נקרא ג"כ בשם גלות, גלות יון¹⁰, ובפרט בימים ההם (שלפני הנס) שהי' התגברות החושך¹¹, וכמובן מנוסח ועל הנסים¹² גודל הצרות וכו' שהיו אז]. וזהו ג"כ מה שזמנה של נ"ח הוא עד שתכלה רגל מן השוק עד דכליא ריגלא דתרמודאי, תרמודאי הם המורדים במלכות שמים (תרמודאותיות מורדת¹³) והם מתעכבים בשוק¹⁴

* המאמר הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה תנו רבנן מצות נר חנוכה כו' (לעיל ע' קסב ואילך), ויצאו לאור בקונטרס חנוכה — תשמ"ז. . ערב חנוכה, תהא זו שנת משיח.

- 1) שבת כא, ב.
- 2) רד"ה מצותה משתשקע החמה באוה"ת חנוכה כרך ה תתקמ, ב. רד"ה הנ"ל בס' המאמרים: תר"ל (ס"ע מג ואילך), תרנ"ד (ע' צז), תרע"ח (ע' קיב). ד"ה בכ"ה בכסלו תר"ס (ס"ע סג ואילך). וראה גם רד"ה זה עזר"ת (ע' קז), תרפ"ח (ס"ע כח). רד"ה ואתה ברחמיך הרבים תרפ"ו (ע' קסג).
- 3) ראה ד"ה ת"ר מצות נ"ח ה'תשל"ח (לעיל ע' קסב) הערה 11. וראה שם בנוגע לכמה ענינים דלקמן.
- 4) כדמוכח גם משבת כג, ב — הובא באוה"ת שם. ד"ה הנ"ל תר"ל, תרנ"ד, תר"ס ותרע"ח שם.
- 5) "שזהו בסוף השקיעה, וכמ"ש התוס' במנחות ד"כ ע"ב ד"ה נפסל" — ד"ה הנ"ל תרע"ח שם. וראה גם טושו"ע א"ר"ח ה' חנוכה ר"ס תערב, ובנ"כ שם.
- 6) פסחים ל, ב. וש"נ.
- 7) המשך מצה זו תר"ם בסופו (פס"ד. וראה גם שם פנ"ט).
- 8) לשון הכתוב — משלי ו, כג. ושייך במיוחד לנר חנוכה — פרש"י ד"ה בנים, שבת שם. וראה המשך הנ"ל פ"ס.
- 9) נוסח התפלה — מוסף דיו"ט.
- 10) ראה שמו"ר פט"ו, ו, הובא ונתבאר בד"ה הנ"ל תרנ"ד (ע' צח ואילך) ותרפ"ו (ע' קסד ואילך).
- 11) וראה ב"ר פ"ב, ד: וחושך זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותי. ועד"ז הוא שם פמ"ד, יז. ויק"ר פי"ג, ה. ועוד.
- 12) וראה רמב"ם ריש ה' חנוכה. ובארוכה במגילת אנטיוכוס.
- 13) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קח, א). קה"י ערך תרמוד.
- 14) פרש"י שבת כא, ב (ד"ה רגלא דתרמודאי).

בחי' רה"ר טורי דפרודא¹⁵. ועד דכליא ריגלא דתרמודאי בב' הפירושים. שהאור דנ"ח מכלה ומבטל את ריגלא דתרמודאי¹⁶, ושהאור דנ"ח פועל ענין הכליון גם בריגלא דתרמודאי, שגם המורדים יתבטלו ויתהפכו ויבואו לכלות הנפש¹⁷, ועד שהצמאון והכליון שלהם הוא ביתר עז [וכידוע¹⁸ שהצמאון של בע"ת הוא ביתר עז מצמאון הצדיקים], כי יתרון האור הוא מן החושך דוקא¹⁹.

(ב) **והנה** ידוע שכל מציאות שבעולם, גם הלעו"ז, יש לה התחלה ושרש בקדושה (ויתירה מזה ארז"ל²⁰ אין עוד מלבדו²¹ ואפילו כשפים שמכחישין פמליא של מעלה). אלא שיש דברים שאי אפשר שיומשכו ממקורם ע"י השתלשלות (גם השתלשלות של ריבוי דרגות ביותר), כי אם צ"ל גם הפסק או צמצום או מסך או שבירה וכו'. ומזה מובן בנוגע לענינים הנ"ל [משמשקע החמה, שוק ותרמודאי] שהתחלתם ומקורם בקדושה, אלא שבאים ע"י צמצום והפסק וכו' ושבירה וכו'. [ובדוגמת ענין פרעה (שבפרשתנו²²), שבשרשו הו"ע הכי נעלה בקדושה, כידוע²³ שפרעה הוא דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין, וע"י ריבוי השתלשלות ושבירה וכו' בא מזה פרעה מלך מצרים, התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו ואומר לי יאורי ואני עשיתיני²⁴]. ומזה גופא שנפלו למטה כ"כ מוכח ששרשם היא בחינה נעלית ביותר, דכל הגבוה גבוה יותר יורד למטה מטה יותר²⁵. ולכן ע"י שמבררים הענינים שנפלו למטה ביותר [וכמו הברור דפרעה שהוא דוקא ע"י משה רבינו²⁶, וע"י שניתן לו על זה כח מיוחד, בא אל פרעה²⁷] מתעלים הם לשרשם שהוא גבוה גבוה ביותר. ויתירה מזו, מכיון שכל ירידה היא צורך עלי', הרי עלייתם לאחרי הברור היא למעלה יותר מכמו שהיו בשרשם קודם הירידה והנפילה.

-
- 15) אוה"ת שם ס"ד (תתקמא, ב). ד"ה מצותה תר"ל (ע' מז) ותרע"ח (ע' קיח). וראה גם סד"ה זה תרנ"ד (ע' קג ואילך). ד"ה הנ"ל תרפ"ו (ע' קעז).
- 16) אוה"ת שם סוף סעיף ה וריש סעיף ח (תתקמב, א). ביאורו להצ"ע ע' צט (על מאמר הזהר דלהלן ס"ג). סד"ה בכ"ה בכסלו תר"ס (ס"ע עה ואילך). סד"ה הנ"ל עזר"ת (ע' קח).
- 17) ד"ה הנ"ל תר"ל, תרנ"ד, תרע"ח ותרפ"ו שבהערה 15. ד"ה הנ"ל תר"ס שם. וראה גם אוה"ת חנוכה כרך ז תתתמד, א.
- 18) תניא פ"ז (יב, א). וראה ד"ה ביום השמיני עצרת תש"מ ס"ח (לעיל ח"א ע' רכב ואילך).
- 19) קהלת ב, יג. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ערך אור — ביחס לחושך ס"ח. וש"נ.
- 20) חולין ז, ב.
- 21) ואתחנן ד, לה.
- 22) פ' ויגש.
- 23) זהר פרשתנו רי, א. תו"א מקץ לא, ג. תו"ח ד"ה ויהי מקץ הב' פ"א (עד, ב). פ"ו (עז, סע"ד ואילך).
- 24) פ"ח (פז, ד ואילך). אוה"ת וישב כרך ו תתרצד, ב ואילך. ובכ"מ.
- 25) יחזקאל כט, ג.
- 26) לקו"ת ראה יט, ג. ד"ה ויהי אחר הדברים ה'ש"ת (ע' כז). כי מנסה ה'תש"ח פ"ה (ע' 99). ועוד. וראה ד"ה נתת ליראיך ה'תשל"ו ס"ז ואילך (לקמן ח"ד ע' נד ואילך). וש"נ.
- 27) ר"פ בא. ובכ"מ. זהר ח"ב עה"פ (לד, סע"א ואילך). וראה אוה"ת בא כרך ז ע' ב'תריא. ד"ה בא אל פרעה תר"ל (ע' סז. עד), תרס"ח (ע' פא. פט), תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתלב. תתמא), תש"ד (ע' 119. 127). ועוד.

ג) **ועפ"ז** יוכן מה שמובא²⁸ בענין משתשקע החמה מאמר הזהר²⁹ עה"פ³⁰ ואל מקומו ושואף זורח הוא שם, כד אזיל שמשא למערב האי מערב אקרי מקומו דשמשא כו'. וידוע הביאור בזה³¹, מערב הוא מלכות³² (כמאמר³³ שכינה במערב), וכד אזיל שמשא למערב הוא המשכת וירידת ז"א (שמש) במלכות, עד בהמלכות כמו שנעשית מקור לבי"ע ועד ש"נשקע אור האצילות", ואעפ"כ האי מערב אקרי מקומו דשמשא כו', שזה הוא מקומו האמיתי (כי הכוונה האמיתית בהאצלת האצילות היא בשביל התהוות בי"ע), ועד ששם דוקא זורח הוא, שעיקר ואמיתית ענין הזריחה הוא בבי"ע דוקא. וכמבואר בספר תניא קדישא³⁴, שעולמות העליונים הם בבחי' ירידה מאור פניו ית', משא"כ עולמות בי"ע, ובפרט עוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, נעשים דירה לו ית', דירה לעצמותו (בדוגמת דירת האדם שעצמות האדם דר בהדירה³⁵), ועד שכידוע³⁶, יש הנברא (שבהרגשתו מציאותו מעצמותו) הוא דוגמת יש האמיתי. וזהו מה שנ"ח מצותה משתשקע החמה, כי ענין נ"ח הוא להאיר החושך דבי"ע (שקיעת השמש הוי' דאצילות), שע"ז דוקא נעשה הזריחה, ועד לגילוי ודירת העצמות, כנ"ל.

ד) **ויש** לומר דענין משתשקע החמה למטה יותר קאי על התהוות הקליפות, שקיעה שלא בערך דאור הקדושה. ומכיון שכל הגבוה גבוה יותר יורד למטה מטה יותר (כנ"ל ס"ב), הנה הזריחה שע"י שקיעה זו היא זריחת אור נעלה יותר גם מהזריחה שע"י שקיעה הנ"ל דשמש הוי' דאצילות. ןבדוגמת העילוי שבהתהוות היש דבי"ע הפרטיים (שקיעת אצילות הפרטית) על העילוי דהתהוות בי"ע הכלליים (שקיעת אצילות הכללית), שבהתהוות היש דבי"ע (הפרטיים) דוקא מתגלה כח העצמות, ובבי"ע גופא עיקר גילוי כח העצמות הוא בהתהוות היש הגשמי דוקא³⁷]. וכמאמר³⁸ כד אתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה ככולהו עלמין, דעי"ז שיש מציאות דסט"א

28) בד"ה מצותה באוה"ת חנוכה כרך ה ס"ב (תתקמ, סע"ב ואילך). ד"ה זה תר"ל (ע' מג ואילך) ותרע"ח (ע' קיב ואילך), מטור ברקת הלי' חנוכה סתר"ע.

29) ח"א קמז, א.

30) קהלת א, ה.

31) דרושים שבהערה 28. וראה מק"מ לזהר שם. וראה גם ביאוה"ז לאדמו"ר האמצעי על מאמר הזהר הנ"ל (ויצא יז, ב. יח, א).

32) מאו"א מ, לא. פרדס שער ערכי הכינויים ערך מערב. סה"מ תקס"ב ח"ב ע' שצד. אוה"ת מסעי ע' אישצו ואילך. וש"נ.

33) ב"ב כה, סע"א. וראה תניא פנ"ב (ובכ"מ) ששכינה היא מלכות.

34) פל"ר.

35) אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו ס"ע ג. וראה גם שם ע' תמה. סה"מ תקס"ה ח"א ע' תפט. אוה"ת שה"ש כרך ב ע' תרעט ואילך. סה"מ תרס"ב ע' שלה. תרע"ח ע' קצג.

36) ראה אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב). ביאוה"ז לאדאמ"צ בשלח מג, ג. ד"ה ולקחתם לכם תרס"א (סה"מ תרס"א ע' קצא ואילך). מצה זו עזרת" ס"ב (סה"מ עזרת" ע' קנ), תש"ז ס"ב (סה"מ תש"ז ע' 238). ועוד. ובד"ה מצותה תרע"ח ע' קיג: דזה מה שיש הנברא נראה למציאות דבר כו' כמו יש האמיתי שמציאותו מעצמותו הוא "משום דבזה דוקא הוא כוונת העצמות".

37) ראה אגה"ק הנ"ל (שם ואילך). דרמ"צ קטט, ב ואילך.

38) ראה תניא פכ"ז ולקו"ת ר"פ פקודי (מוז"ב ככה, ב. שם סז, ב. קפד, א). תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת

חוקת סה, ג. ד"ה באתי לגני הישי"ת פ"א. ועוד.

(ע"י שקיעת שמש דקדושה), ואתכפיא סט"א ואתהפכא סט"א, נמשך גילוי אור נעלה ביותר, אור שלמעלה מגדר גילוי, שלכן נקרא בשם אסתלקן³⁹. ועי"ז דוקא נשלמת הכוונה שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים⁴⁰. ובכדי שתושלם כוונה זו נתהווה מציאות הרע⁴¹ (כמרז"ל⁴² עה"פ⁴³ נורא עלילה על בני אדם), דזהו שהי' הקב"ה בונה עולמות ומחריבין⁴⁴ שקאי על בנין עולם התווה ושבירתו⁴⁵, בכדי שהאדם [אתם קרויין אדם⁴⁶ אדמה לעליון⁴⁷] יברר את הניצוצות (שלא נתבררו ע"י הבירור שלמעלה) ויתקנם ויעלם ע"י עבודתו, ועי"ז דוקא נשלמת הכוונה בדירה בתחתונים.

(ה) **וזהו** פי' עד שתכלה רגל מן השוק: פירוש א', שהו"ע בקדושה, שוק, שוקי עמודי שש⁴⁸ זה העולם שנשתוקק⁴⁹ הקב"ה לבראותו⁵⁰. ורגל (מן השוק) הו"ע ג' רגלים⁵¹, דרגא הכי נעלית בקדושה כמרז"ל⁵² כשם שבא לראות כך בא ליראות וכשם שבא ליראות כך בא לראות. ופירוש הב' הוא, שוק ורה"ר, רה"ר טורי דפרודא, ועד שבשוק זה ישנם תרמודאי המורדים במלכות שמים (תרמודאות מורדת⁵³), ורגל מן השוק הוא ריגלא דתרמודאי, היינו שבהשוק נמצאים מורדים והם גם מהלכים בו (כי רגל מורה⁵³ על הליכה⁵⁴), ומן וע"י השוק. ושני פירושים אלו שייכים זל"ז, כי זה שנשתוקק הקב"ה לברוא את העולם (פירוש הא' בשוק) הוא כדי שיהי' לו ית' דירה בתחתונים, בעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית⁵⁵, ולכן היתה ההתהוות באופן דנעשה⁵⁶ לשון רבים [רשות הרבים (פירוש

39) תו"א שם.

40) ראה תנחומא נשא טז. בחוקתי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.

41) דמכיון שהכוונה ב"דירה בתחתונים" היא (לא רק לתחתון בענין הצמצום, אלא גם) לתחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית"י (תניא שם) — לכן אינו מספיק זה שעוה"ז הוא "חומרי וגשמי" עי"ז ש"ההארה שבו היא מצומצמת עד קצה האחרון" (שם פ"מ (נד, ב)), אלא הוצרך להיות גם התהוות הרע, שיהי' "מלא קליפות וס"א כו"י" (שם פ"ו).

42) ראה תנחומא וישב ד. וראה תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך ס"י (יג, א-ב). ובכ"מ.

43) תהלים טו, ה.

44) קה"ר פ"ג, יא (בתחילתה). יל"ש עה"פ קהלת ג, יא (רמז תתקסח). ובכ"מ.

45) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ב ע' תקפג. סה"מ תרס"ג ע' נד. ה'ש"ת ע' סה. ועוד.

46) יבמות סא, רע"א.

47) עש"מ (לרמ"ע מפאנו) מאמר אם כל חי ח"ב ס"ג (קצג, ב). של"ה ג, א. כ. ב. שא, ב. ובכ"מ. עבודת

הקודש ח"א פי"ז ואילך.

48) שה"ש ה, טו.

49) במדב"ר רפ"י.

50) ד"ה מצותה באוה"ת תנוכה כרך ה ס"ה (תתקמא, ב). סד"ה זה תרנ"ד (ע' קד). סד"ה ואתה ברחמיך

הרבים תרפ"ו (ס"ע קעז ואילך).

51) אוה"ת שם ס"ו (תתקמב, א).

52) חגיגה ב, א ובתוס' שם.

53) זוהי השייכות דרגל ורגיל.

54) ובלשון הרגיל בסהמ"צ (ס' חרדים מ"ע פרק ו. ועוד): מצות התלויות ברגל. ולהעיר מפרשי ויצא

כט, א. וממרז"ל (סוכה נג, א): רגלוהי דבר נש כו'.

55) תניא פ"ו.

56) בראשית א, כו.

הב' בשוק]] והרוצה לטעות יטעה⁵⁷, כי בכדי שיהי' ובחרת בחיים⁵⁸ (ענין הבחירה) צריך להיות נתינת מקום לטעות. ודוקא עי"ז שהתהוות העולם היתה באופן דנעשה לשון רבים, ענין רשות הרבים, והאדם בעבודתו מהפך את העולם שיהי' רשות היחיד ליחידו של עולם⁵⁹, עי"ז נשלמת כביכול שוקיו תשוקתו של הקב"ה בבריאת העולם שיהי' לו ית' דירה בתחתונים.

ו) **והנה** התענוג (תשוקה) שלמעלה מזה שהאדם מהפך את השוק רה"ר טורי דפרודא לרה"י, אתהפכא חשוכא לנהורא, הוא תענוג הכי נעלה. וכידוע בענין הצחוק [שהו"ע התענוג הבא מדבר חידוש דוקא. שכמו"כ הוא גם כביכול בהתענוג וצחוק שלמעלה, שהוא מהחידוש דאתהפכא חשוכא לנהורא⁶⁰] שהוא תענוג גדול יותר משאר התענוגים שבעולם⁶¹. וי"ל שזהו מה שאמר⁶² כל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנאמר⁶³ ואם תוציא יקר מזולל כפי תהי'. דהנה זה שהצדיק מבטל את גזירת הקב"ה⁶⁴ (אף שיודע שהקב"ה גזר כן) הוא לפי שזה גופא הוא רצון הקב"ה שהצדיק יבטל את הגזירה ויש להקב"ה מזה נח"ר ותענוג גדול⁶⁵. וע"ד מרז"ל⁶⁶ מאי עביד קוב"ה בההיא שעתא כו' קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני, דמזה שנצחוני בני, נעשה למעלה תענוג הכי גדול, חיוך וצחוק. וכמו שהוא בעניני הלכה, שהקב"ה מחייך ואומר נצחוני בני נצחוני, עד"ז הוא בנוגע להליכות עולם⁶⁷, הנהגות בעולם, גזירותיו של הקב"ה⁶⁸, שיש להקב"ה נח"ר ותענוג גדול מזה [וע"ד שארז"ל⁶⁹ גבי קידוש החודש אתם אפילו מזידין, שגם כשקידשו את החודש במזיד היפך דיני התורה הרי זה מקודש, (וגם אז) אומר הקב"ה לב"ד של מעלה אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה⁷⁰]. וזהו כל המלמד את בן עם הארץ תורה כו' שנאמר ואם תוציא יקר מזולל כפי תהי', כי התענוג והצחוק שלמעלה הוא מהעבודה דבירור הניצוצות, להוציא יקר מזולל, ולכן זה שמלמד ומפיץ תורה חוצה גם לבן עם הארץ עליו אמרו הקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה, כי מכיון

57) ב"ר פ"ח, ח.

58) נצבים ל, יט.

59) ראה תניא ספ"ג. לקו"ת פ' ראה ל, א. ובכ"מ.

60) תו"א תולדות יח, א. ויצא כא, ג. תו"ח שבהערה הבאה. ובכ"מ.

61) ראה תו"ח (תולדות יא, א. ויצא כה, א) שתענוג זה הוא "תענוג עצמי שבלתי מורכב בדבר מה".

62) ב"מ פה, א.

63) ירמי' טו, יט.

64) מו"ק טז, ב. תנחומא תבוא א.

65) לקו"א להה"מ (הוצאת קה"ת) סרל"ט (נו, ד). או"ת לא, ג"ד (בהוצאת קה"ת תש"מ ואילך — ספ"ט).

66) ב"מ נט, ב.

67) לשון הכתוב — חבקוק ג, ו. ולהעיר מהשייכות ד"הליכות עולם" להלכות (מגילה כח, ב. סוף מס'

נדה).

68) ראה תורת הה"מ שם, שזהו בדוגמת "אב שאומר .. איזה דבר הלכה .. והבן מגודל חריפותו ופלפולו

סותר את דבריו".

69) ר"ה כה, א.

70) דב"ר פ"ב, יד.

שמעבודתו של צדיק זה נעשה התענוג והצחוק שלמעלה לכן הקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה, וקוב"ה קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני.

ז) **וענין** הנ"ל (סעיף ה) שהכוונה בהעלמות וההסתרים דעולם הוא בכדי שיוכל להיות ובחרת בחיים, נותן כח ועידוד להאדם שלא להתפעל מזה שרואה שהעולם הוא מלא קליפות וסט"א⁷¹, מציאות של שוק (רשות הרבים) שיש בו תרמודאי ועד שהתרמודאי הולכים בו (כנ"ל), מכיון שזה גופא שהעולם הוא במצב כזה הוא בכדי שהאדם יתגבר כו'. וע"ד המבואר בספר צוואת הריב"ש⁷², שכשאדם מתפלל בכוונה ועומד לנגדו נכרי⁷³ המדבר ומבלבלו בתפלתו, הנה זה גופא צריך לפעול בו שיתעורר להתפלל יותר בכוונה מעומקא דלבא. שכשיתבונן שחיותו של הנכרי הוא דבר הוי' ורוח פיו ית' המחי' ומהווה אותו בשעה זו גופא כשמדבר דיבורים המבלבלים את כוונת התפלה, ועד שבדיבורים אלה גופא מלובש דיבורו ית' בבחי' גלות, הנה ע"י התבוננות זו יתעורר להתפלל יותר בכוונה מעומקא דלבא. דלא זו בלבד שאינו מתפעל מדיבורי הנכרי ומתפלל כמו שלא הי' מבלבלו, אלא יתירה מזו, שבלבול הנכרי גופא פועל בו התעוררות יתירה. כי ניצוצי הקדושה שהיו בגלות בדיבורי הנכרי הם מבחינה גבוה ביותר (שלכן נפלו למטה ביותר), וע"י שהאדם מוציא אותם מהקליפות, להוציא יקר מזולל, מתגלה בהם שרשם שהוא גבוה ביותר, ומזה נמשך תוספת כח להאדם בעבודתו. [ובפרט ע"פ משנת"ל (סעיף ב) בענין ירידה צורך עלי', דהעלי' שלאחר הירידה היא למדרגה נעלית יותר מהמדרגה שקודם הירידה, דכמו"כ הוא גם בעליית הניצוצות, שלאחרי הירידה (והבירור) הן מתעלות למעלה יותר מכמו שהיו בשרשם (גבוה ביותר), דיש לומר, שעלייתם היא למעלה גם מהענין דגבוה ביותר, והוא, שע"י העבודה דבירור הניצוצות נשלמת (כנ"ל ס"ד) הכוונה דדירה לו ית' בתחתונים, לו לעצמותו, שבעצמותו ית' אין שייך כל הגדר דמעלה ומטה (גבוה ומטה)]. ובדוגמת ענין כליא ריגלא דתרמודאי, שלא רק שהוא מכלה ומבטל את המורדים (תרמודאי), אלא שהוא פועל בהם גופא ענין הכליון⁷⁴, ע"י שמברר את הניצוצות שבהם ומעלה אותם לשרשם.

ח) **ועפ"ז** יובן גם הקשר דשני הפירושים ברגל (מן השוק), שקאי על רגל דלעו"ז (ריגלא דתרמודאי), ושקאי על ג' רגלים דקדושה, כי בירור והעלאת הניצוצות שברגל דלעו"ז (שע"ז נעשה בו ענין הכליון, כליא ריגלא דתרמודאי) הוא ע"י העבודה דג' רגלים. והענין הוא דהנה ידוע⁷⁵ ההפרש בין תוהו לתיקון, שבתוהו היו הספירות בבחי' ב' קוין ובתיקון הם בבחי' ג' קוין. והעבודה דבירור הניצוצות

71) תניא פל"ו. וראה גם שם פ"ו ופכ"ד, מע"ח שמ"ב ספ"ד.

72) ס"י קכ. הובא באגה"ק סכ"ה (קמא, א. וראה ג"כ שם קלח, ב). וראה גם תניא פכ"ח.

73) באגה"ק שם (ועד"ז בתניא פכ"ח שם): עו"ג. אבל ב"לוח התיקון" לאגה"ק שם תיקן שצ"ל ככפנים.

ובפכ"ח תיקן שצ"ל: ערל. ועד"ז הוא בצוואת הריב"ש שם. וראה לקמן ע' רעג ובהערה ב שם.

74) ראה לעיל סוף סעיף א.

75) תו"א וישלח כד, ד. לקו"ת אמור לו, ג ואילך. ד"ה והארץ היתה תוהו תקס"ח (סה"מ תקס"ח ח"א בתחילתו. ועם הגהות וכו' — באוה"ת בראשית לא, א ואילך. הוספות לסה"מ שם ע' תקעו ואילך). תו"ח ד"ה בראשית ברא הב' ס"ז ואילך (ט, א ואילך). ד"ה וישלח ס"ד (מא, א"ב). ועוד.

דתוהו שנפלו בלעו"ז (ריגלא דתרמודאי דלעו"ז) הוא ע"י שמעלים אותם לבחי' התיקון שהוא בג' קרין, ענין⁷⁶ ג' רגלים (דקדושה). ובעבודת האדם הו"ע ג' העמודים⁷⁶ שעליהם העולם עומד⁷⁷, הן העולם קטן זה האדם⁷⁸, והן עמידת כללות העולם — עוה"ז הגשמי התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו, שעליו עומדים ומתקיימים כל העולמות וכל סדר ההשתלשלות. וזהו מ"ש גבי יעקב [ומכיון שנשמת יעקב היא כלולה מכל הנשמות⁷⁹, מובן מזה שכמו"כ הוא בכאו"א מישראל] והנה הו"י נצב עלינו⁸⁰, וארוז⁸¹ הצדיקים אלקיהם מתקיים עליהם, דזה שאלקותו ית' הוא בבחינת נצב (נצב מלך⁸²), הוא מתקיים ונצב כביכול על מעשינו ועבודתינו, ובפרט על מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות⁸³, ועד שע"י (בירור) חושך הגלות נעשה זה (דאלקיהם מתקיים עליהם), ועד שזה נעשה גם ע"י עבודה דאצבע קטנה⁸⁴, וכידוע פס"ד הרמב"ם⁸⁵ שע"י מצוה אחת [הן במחשבה, הן בדיבור והן במעשה] מכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגורם לו ולהם תשועה והצלה.

(ט) **וע"פ** כל הנ"ל תובן גם השייכות דשמונת ימי חנוכה לשמונת ימי החג [כמשנת"ל בארוכה במאמר הקודם (ד"ה ת"ר מצות נ"ח)⁸⁶], מיוסד על מאמרי רבותינו נשיאינו, ששמונת ימי חנוכה הם דוגמת שמונת ימי החג כי כמו שבחג הסוכות פועלים שיהי' הללו⁸⁷ את הו"י כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו [דזה שגבר עלינו חסדו (גילוי תגבורת החסד) פועל גם בהגוים והאומים שיהללו וישבחו את הו"י], עד"ז הוא גם בחנוכה, שפועלים גם בהגוים והאומים, וכנ"ל (סוס"א וסוס"ז) בענין כליא ריגלא דתרמודאי שהאור דנ"ח פועל גם בהמורדים שיהיו בבחינת כליון וכלות הנפש. והגם שבסוכות ההמשכה דגבר עלינו חסדו (מקיפים עליונים⁸⁸) היא בגילוי גמור, משא"כ בחנוכה, שלכן הוצרכו אז למלחמה⁸⁸, הרי ידועה הכרעת כ"ק אדמו"ר הזקן⁸⁹ שגמר נצחון המלחמה הי' בכ"ד כסלו, משא"כ בכ"ה בכסלו הי' כבר יום מנוחה [דזהו פירוש חנוכה, חנו כ"ה⁹⁰, שביום זה

76 ראה גם ד"ה מצותה באוה"ת חנוכה כרך ה ס"ז (תתקמב, א). שם ע"ב (בסוף המאמר).

77 אבות פ"א מ"ב.

78 תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א).

79 אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב ואילך).

80 ויצא כח, יג.

81 ב"ר פס"ט, ג. ועוד.

82 לשון הכתוב — מלכים-א כב, מת. וראה אוה"ת ויצא עה"פ (כרך ה תתלט, א ואילך).

83 ראה תניא רפ"ז.

84 ראה שהש"ר וקה"ר בתחילתן.

85 הל' תשובה פ"ג ה"ד, מקידושין מ, ריש ע"ב.

86 דמוצאי ש"פ מקץ, שבת חנוכה (לעיל ע' קסב ואילך).

87 תהלים קיז. וראה ד"ה בסוכות תשבו ה'תשל"ו ס"ח (ובמקומות שנשמנו שם — לעיל ח"א ע' קל ואילך) השייכות דהללו ג' לחג הסוכות.

88 ראה תו"א מקץ ד"ה ת"ר מצות נר חנוכה כו' (לד, ב).

89 תו"א ס"פ וישב (ל, ד). לקו"ת צו טז, א. וכ"ה גם בשערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ג (כב, א).

סהמ"צ להצ"צ ריש מצות נ"ח (דרמ"צ עא, א). וכשיטת המאירי (שבת כא, ב).

90 תקו"ז תי"ג (כט, רע"א). ר"ן לשבת שם (וראה חז"א"ג מהרש"א לשבת שם). טור אר"ח הל' חנוכה

הי' מנוחה], ואז פינו את היכלך וכו' והדליקו נרות בחצרות קדשך⁹¹, ועד שנעשה להודות ולהלל לשמך הגדול⁹¹, שהוא בחינה נעלית ביותר, כמבואר בדרושי יציאת מצרים⁹² ענין שמו הגדול.

והנה כמו שבסוכות זמן שמחתנו לשון רבים, על שם ב' השמחות דישמח⁹³ הוי' במעשיו וישמח⁹⁴ ישראל בעושי⁹⁵, עם היות שבשניהם נאמר ישמח לשון עתיד לפי שעיקר ענינם יהי' לעת⁹⁶ ואעפ"כ מזה שחג הסוכות נקרא (עכשיו) זמן שמחתנו מובן שב' שמחות אלו ישנם גם עכשיו בחג הסוכות בגילוי, עד"ז הוא גם בענין כליא ריגלא דתרמודאי, הפעולה באוה"ע שבימי חנוכה, שעם היות ששלימות ענין זה יהי' לע"ל, כמ"ש⁹⁷ אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גוי' לעבדו שכס אחד, מ"מ נעשה זה גם עכשיו בחנוכה⁹⁸. וכמו שהי' בימים ההם שנתבטלה שליטת מלכות יון הרשעה, אע"פ שגם לאח"ז לא היתה עדיין גאולה שלימה [וכמובן גם מזה שבבית שני חסרו, עוד לפני זה וגם לאחר זה, ה' דברים⁹⁹], עד"ז הוא גם בימים ההם בזמן הזה, דהגם שנמצאים עדיין בזמן הגלות (גם לפני אתחלתא דגאולה¹⁰⁰), מ"מ ע"י מעשיו ועבודתו של כל אחד ואחת (שאף הן היו באותו הנס¹⁰¹) במשך זמן הגלות, ובפרט בהענין שהזמן גרמא — העבודה דימי חנוכה, שעיקרה הוא הדלקת נרות חנוכה על פתח ביתו מבחוץ¹⁰², נעשה כליא ריגלא דתרמודאי (בשני הפירושים דלעיל) עוד לפני הגאולה. ועד"ד שהי' בהגאולה דיציאת מצרים (שכל הגליות נק' על שם מצרים¹⁰³), שלכל בני ישראל הי' אור במושבותם עוד בהיותם במצרים¹⁰⁴, ועי"ז וינצלו את מצרים¹⁰⁵, כמצודה שאין בה דגן (בירור הניצוצות דעלמא דאתגליא) וכמצולה שאין בה דגים¹⁰⁶ (בירור הניצוצות דעלמא דאתכסיא), עד"ז הוא גם עכשיו,

ס" עתר. ד"ה ואתה ברחמיך הרבים באוה"ת חנוכה כרך ה (תתקסד, ב. תתקסו, ב), תרנ"ח (ס"ע נח) ותרפ"ד (ע' קס). בכ"מ.

(91) נוסח הודאת "ועל הנסים" דחנוכה.

(92) תר"א שמות נ, א. אוה"ת שמות ע' קג ואילך. ועוד.

(93) תהלים קד, לא.

(94) שם קמט, ב.

(95) ד"ה לה"ע חנוכה באוה"ת חנוכה כרך ז תתתסא, א ואילך. לקו"ת שמע"צ פח, ד ואילך. וראה גם

שם פד, א.

(96) ראה אוה"ת שם, סע"ב. לקו"ת שם פט, א. סד"ה א"ר זירא פתילות ושמונים תרכ"ט (ע' יב).

(97) צפני" ג, ט.

(98) ראה סד"ה הנ"ל תרכ"ט שם. אוה"ת שם.

(99) יומא כא, ב. ירושלמי תענית פ"ב ה"א.

(100) כפס"ד המפורש ברמב"ם ה' מלכים פי"א (בתחילת ובסוף הפרק). וראה לקו"ש ח"ה ע' 149.

(101) שבת כג, א. וראה טור שם סתרע"ג. ויתירה מזו, ע"י אשה נעשה הנס — פרש"י שבת שם ד"ה

היו. וראה רשב"ם פסחים קח, ב ד"ה שאף הן. תוס' שם ד"ה היו. תוד"ה שאף הן — מגילה ד, א. ובפע"ח סוף שער החנוכה: גאולת יון ע"י בת מתתיהו.

(102) שבת כא, ב. רמב"ם ה' חנוכה פ"ד ה"ז. וראה טשו"ע שם סתרע"א ס"ה.

(103) ב"ר פט"ז, ה.

(104) בא י, כג.

(105) שם יב, לו.

(106) ברכות ט, ב.

שעוד ברגעים האחרונים שלפני הגאולה יהי' לכל בני ישראל אור במושכותם, ומזה באים אח"כ, ויתירה מזה תיכף ומיד, לגאולה השלימה, שאז יהי' (כנ"ל) כליא ריגלא דתרמודאי בשלימות.

י"ד) **וְעָ"י** מעשינו ועבודתינו מקרבים וממהרים את הגאולה עוד יותר, וכפס"ד הרמב"ם⁸⁵ שאפילו ע"י מצוה אחת גורם לכל העולם תשועה והצלה, ועאכו"כ ע"י לימוד והפצת פנימיות התורה שנתגלתה בדורות האחרונים דוקא (כידוע בענין טועמי' חיים זכו¹⁰⁷), וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה¹⁰⁸, שזה (לימוד פנימיות התורה) מוסיף גם חיות והידור בקיום המצוות, ועד להידור באופן דמהדרין מן המהדרין (כמנהג הפשוט במצות נ"ח¹⁰⁹), ועי"ז מקרבים וממהרים עוד יותר את הגאולה, שבקרוב ממש הולכים לקבל פני משיח צדקנו, שילמד תורה את כל העם כולו¹¹⁰ (תכלית השלימות בלימוד התורה), ושם נעשה לפניך כמצות רצונך¹¹¹ (תכלית השלימות בקיום המצוות¹¹²), וזוכים קהל גדול דישובו הנה¹¹³, כולם להודות ולהלל לשמך הגדול, בבית המקדש השלישי, בית הנצח¹¹⁴, מקדש אד' כוננו ידיך¹¹⁵, ובמהרה בימינו ממש.

(107) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282. ח"כ ע' 173. וש"נ.

(108) קידושין מ, ב.

(109) רמ"א או"ח סתרע"א ס"ב. וראה לקו"ש ח"כ ע' 433-4. וש"נ.

(110) לקו"ת צו יז, א. מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"א ע' רסא. שער האמונה פנ"ו.

(111) תפלת מוסף דשבת ויר"ט.

(112) ראה תרו"ח ר"פ ויחי (צה, א. צו, ג-ד). אוה"ת ויחי כרך ו תתשכח, ב ואילך. שם כרך ז תתסח,

סע"ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. המשך מצה זו תר"ם פס"ג. ובכ"מ.

(113) ירמי' לא, ז.

(114) ראה זהר ח"ג רכא, א. ח"א כח, א.

(115) בשלח טו, יז ובפרש"י. וראה פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. תוד"ה אין — שבועות טו, ריש ע"ב.